

Petr Chelčický

O NEJVYŠŠÍM BISKUPU PÁNU KRISTU

S úvodem Amedea Molnára
k vydání připravila Noemi Rejchrtová

Úvodem

Na kněžské otázce se v husitských Čechách už od dob Husových předchůdců stále znovu zaněcovala reformační horlivost. I když formálně nešlo o otázku dogmaticky centrální, dostávala se přece nutně do středu pozornosti díky mnohostranné spjatosti soudobého sebepochopení vládnoucí církve s přesvědčením o spasitelné nezbytnosti poslání kněží, zdůrazněným ve společenských vztazích jejich výrazně privilegovaným postavením. V mravních nárocích na kněze se husitští myslitelé teoreticky neodlišovali od většiny scholastiků, pokud ovšem nezpochybňovali platnost sacerdotálních úkonů důrazem na jejich závislost na knězově mravní kvalifikaci. Čím radikálněji smýšlel který husitský směr, tím blíž měl k takovému zpochybnění. Tomu, aby bylo vysloveno naplno, bránila ovšem zhusta obava před skluzem do vykřičeného kacírství, kterému se ovšem od Augustinových časů, kdy se africká církev rozštěpila pro nestejně pojetí mravního sociálního specifika křesťanů, dostalo označení krize donatovské /donatismu/. Otrást svátostnou dignitou kněží se navzdory ostré kritice zlořádů, jimž propadli, odvažovali jen nejsmělejší myslitelé a to

ještě, jako i Chelčický, s přiznanými rozpaky. Ty vyplývaly z nejistoty, zda je etická kategorie přiměřená a vposledu rozhodující pro soud teologický. Táboři už roku 1420 vyloučili z úvah o platném kněžství tradiční podmínku takzvané apoštolské sukcese, které se naopak pražské husitství nikdy nevzdalo. Chelčický šel v té věci s tábory, i když mu jeho vyhraněný etický a společensky kritický zájem neodbytně vnukal starost o mravní povahu a mravní dosah kněžské služby.

Text, kterým snad nejosvobozeněji pronikal za tyto úvahy k jádru teologického problému kněžství, je dochovaný zlomek jeho spisu O nejvyšším biskupu Pánu Kristu. Zachoval se v pozdním opise z roku 1578.¹ Zdá se, že byl napsán původně v době, kdy krize kněžství zachvátila české husitství a projevila se už jako vleklý neduh. Chelčický chtěl zřejmě napomoci ne-li k jeho úplnému odstranění, tedy jistě k odmocnění jeho významu, kterým nepřestával současníky tížit.

Řešení, které tu Chelčický nabízel, bylo výrazně teologické svým svérázným a radikalizujícím domýšlením tábořského náznaku, podle něhož "začátek" všech legitimních úvah o kněžství je "u Krista".² Pro Chelčického je nyní ústřednost Kristova kněžství tak výlučná, že činí ze služebně svátostného kněžství funkci pouze podružnou a spasitelně nikoli nezbytnou. Kdyby mravní diskvalifikace ohrožovala nebo vyprazdňovala důvěru ke kněžím, stačí se z potřeby spasení upnout ke svrchovanému kněžství Kristovu. To je úlevný výhled, vnášený Chelčického spisem do únavné eklesiologické nevyjasněnosti husitské církve.

Zachovaná část spisu vychází z charakteristiky této české situace jakožto času roztrhání, roždělení, rozkolu v církvi obecné, času, v němž stanul "lid proti lidu", přičemž nejvlastnější boží lid postihlo opuštění ze strany kněží. V takové opuštěnosti jsou v českém prostředí "nejsiřejší ti, kteří by se Krista a jeho pravdy přidrželi".

V barvách nejtemnějších líčí Chelčický obraz tradičního kněžstva, pastýřů, kteří pasou sami sebe, neznají pravé bohosloví, utvrzují svět v jeho bludech a tím ho dovádějí k smrti. Ta není o nic méně zoufalejší proto, že bývá svátostnými zákroky vydávána kněžími za sladkou. Kněží zajistili své společenské postavení mocí, kterou zdůvodnili lží na ospravedlnění svého bohatství, povýšení a svých svatokupeckých praktik. Ze svátostných úkonů, které neprávem opírají o Kristovo utrpení, jim zajišťuje nejvíce křest a oddávání vysadní nadřazenost: "Pasou na robotu lidskou a tak na bolesti Kristovy." Vše to je důsledek skutečnosti, že boží zákon byl zamlčen už po několik století. Teprve jeho nedávné odhalení dovoluje Chelčickému vynést na světlo centrálnost Kristova spasitelného díla. Kristus, kněz veliký, biskup a pastýř duší /Žd 4, 14-16; 7, 24-26; Ko 2, 9; Sk 4, 12/ je jediným zdrojem spasení skrze víru, jen k němu má mít křesťan všecko své zření, a to právě za cenu odezření od kněžství svátostného. Kristus kněz má jediný moc uzdravit hříšného člověka "v každou hodinu a na každém místě". Přenášet uctivý a vděčný zřetel víry z tohoto nejvyššího biskupa na svátostného kněze by znamenalo olupovat Krista o jeho plnou moc.

Můžeme s F.M. Bartošem říci, že zde Petr Chelčický vlastně

"doporučuje svým bratřím nehledat dobrých kněží a spolehnout jedině na Krista".³ Ale Bartošův dojem, že spis je nejspíš poslední literární prací Chelčického, nelze ničím doložit, leč snad domněnkou, že by byl reagoval na usedavé hledání dobrých kněží,⁴ tak typické pro hloučky a skupiny, z nichž se rekrutovala Jednota bratrská.

Amedeo Molnár

Poznámky

- 1 Ferdinand Hrejsa v ČČH 1915, 216.
- 2 Mikuláš z Pelhřimova, Vyznání a obrana táborů, Praha 1972, 83 /kapitola 11/.
- 3 F.M. Bartoš, Petr Chelčický, Praha 1958, 30 pozn. 31.
- 4 Cf Vojtěch Sokol, Tůmy Přeloučského Spis o chudých lidech, Praha 1947, 10nn.

Chelčického spis O nejvyšším biskupu Pánu Kristu se dále vydává z rukopisu Národního muzea v Praze II G 13, fol. 25^r - 29^r.